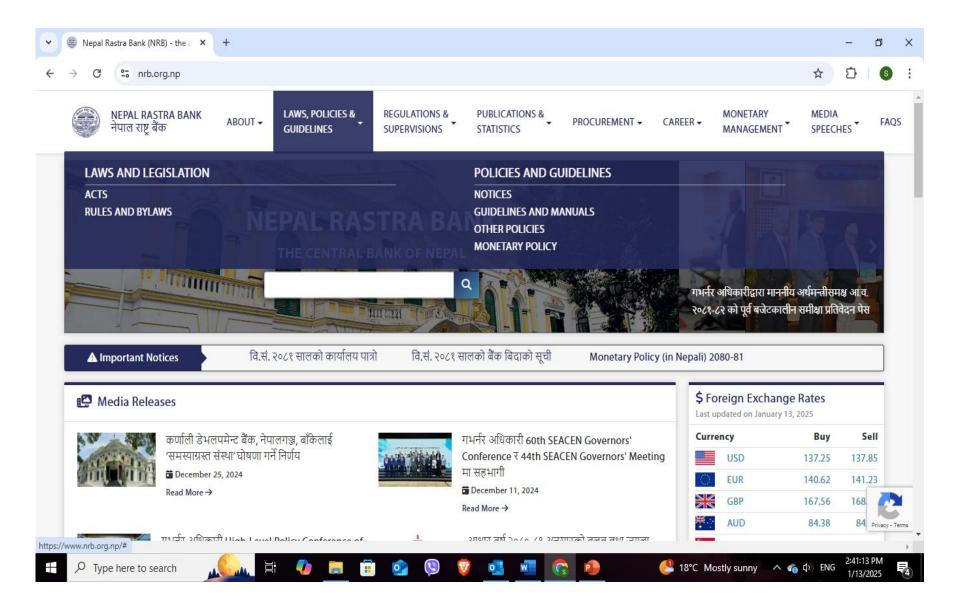
### पाठ्यक्रम

समुह (ङ): सेवा सम्बन्धी

- कोष व्यवस्थापन
- नोटकोष / भा.रु. कोष
- सफा तथा भूत्रा नोट सम्बन्धी
- विप्रेषण कारोवार
- अन्तरशाखा तथा अन्तर बैंक कारोवार
- कोष तथा गैर कोषमा आधारित कारोवार
- Bank Risks Management Including BASEL III and Related NRB Directives.
- बाणिज्य बैंकको काम कारवाही सम्बन्धी



### नोट कोष

- नोटकोष भन्नाले नेपाल राष्ट बैंकले नेपालभर नेपाली रुपैयाको सहज आपुर्तिको लागि खडा गरेको कोषलाई सम्भन् पर्छ।
- हाल नेपाल अधिराज्यभर ७९ वटा नोटकोषहरु रहेका छन जस मध्ये नेपाल राष्ट बैंकको ८ वटा, राष्टिय वाणिज्य बैंकको ४५ बटा, र नेपाल बैंक लि. को २६ वटा रहेका छन ।
- यस्तो नोटकोष सामान्यतयाः जिल्ला सदरमुकाममा अवस्थित सरकारी कारोवार गर्ने बैंकमा रहेको हुन्छ ।
- "नोटकोष सञ्चालन" भन्नाले बैंकका जिल्लास्थित कार्यालयहरु र "क" वर्गका बैंकहरुका तोकिएका शाखा कार्यालयहरु मार्फत सरकारी कारोवार (नगद भुक्तानी एवं राजश्व संकलन) सर्वस्लभ रुपमा गराउने सम्बन्धी कार्य सम्भन् पर्छ।

### **Note Kosh**

- Note Kosh is the Kosh established/operated by NRB with the motive to circulate Nepalese currency easily within the nation.
- In total threre are 79 Note kosh:
  - NRB (8),
  - RBBL(45), and
  - NBL (26)
- Generally, Note Kosh are situated at the district headquarter and is operated by the Banks which conduct government transactions.

### नोट कोष

- नेपालमा नेपालको केन्द्रीय बैंक नेपाल राष्ट बैंकले नेपालभरी नोटकोष ब्यवस्थापन नियमन आपुर्ति तथा नियन्त्रण गर्ने काम गर्दछ ।
- अर्थतन्त्रको मौद्रिकिकरणको लागि नेपाल राष्ट्र बैंक रहेको स्थानमा राष्ट बैंक आफैले र राष्ट्र बैंक नरहेको स्थानमा नेपाल राष्ट बैंकले तोकेको बैंक तथा बित्तिय संस्था मार्फत Money Supply गर्न, भुत्रा नोटको सटिह, अर्थतन्त्रको मौद्रिकीकरण, राजस्व संकतन गर्ने गिर सरकारी खाताको कारोवार समेत गर्ने गिर तोकिएको कोषलाई नोटकोष भिनन्छ।
- नेपाल राष्ट बैंकले आफना कार्यालयहरु तथा आफनो मातहतमा रहेका सरकारी कारोवार गर्ने बाणिज्य बैंकका शाखा कार्यालयहरुवाट नोटकोष सन्चालन गर्दछ ।

### **Note Kosh**

• The central bank of Nepal (NRB) is operating Note Kosh either through either own office or through office of RBBL and NBL

• Note Kosh is the kosh maintained and operated by NRB to monetize the national economy either through own office or from office/branches of commercial banks. The main objective of Note kosh is to achieve objective of clean note policy, moentize the economy, supply the bank notes, currency exchange (old and new) etc

### नोट कोष

- नोटकोषको सुरक्षाको जिम्मेवारीः संचालन गर्ने सम्बन्धीत बैंक वा बित्तिय संस्थाको हुनेछ।
- नाटकोषको निरिक्षण नेपाल राष्ट बैंकले जुनसुकै बखत गर्न सक्नेछ
- नोटकोषको बिमा प्रयोजनका लागि बिमांक नेपाल राष्ट बैंकले समय समयमा तोके बमोजिमको हुनेछ भने बिमांक भन्दा बिढ रकम राख्नु पर्ने भएमा अतिरिक्त बिमाको ब्यवस्था गर्नु पर्नेछ।

### **Note Kosh**

- The Responsibility of Note Kosh and its security: Conceerned BFIs
- Nepal Rastra Bank may inspect/supervise note kosh at any time
- The Sum Insured for Note Kosh will be as determined by NRB and in case if note kosh operating office need to store more fund, then they must obtain special insurance for that excess part.

#### नोट कोषको आवश्यकता र महत्व

- ग्रामिण क्षेत्रसम्म नोटकोषको माध्यमवाट बैंक तथा बित्तिय संस्थाहरुलाई नाट तथा सिक्काहरु पुराउनू
- बैंकको र मूद्राको पहुचलाई ग्रामिण क्षेत्रसम्म पुराउनू
- सफा तथा भुत्रा नोट निति कार्यान्वयन गर्नु
- अर्थतन्त्रको मौद्रिकिकरण गर्नू
- सरकारी भूक्तानी प्रणालीलाई ब्यवस्थीत गर्न राजस्व संकलन र भूक्तानी ब्यवस्थीत गर्नू
- बस्तू बिनिमयलाई न्युनिकरण गरि मौद्रिक प्रचलनलाई बिस्तार गर्नू
- बित्तिय साक्षारतालाई अभिबृद्धि गरि मौद्रिक नितिको सफल कार्यान्वयनमा टेवा पूराउनू
- भुत्रा तथा खोटो नोटको ब्यवस्थापन गर्नू

# **Need and Importance of Note Kosh**

- Expand the financial access up to the remote areas
- To supply note and coins to the needy BFIs and their branches
- To implement the Clean Note Policy
- To Monetize the economy
- To systematize the government payment system, and manage the collection and payment of government
- To replace the barter system with monetary system
- To enhance the financial literacy and help implement the monetary policy.
- To manage the disposable notes.

# नोटकोष संचालनका चुनौतिहरु

- नाटको भण्डारणमा समस्या
- भौगोलिक बिकटता सम्बन्धी चुनौतिहरु
- नोटकोषको अनुगमनमा समस्या
- जनशक्ति र उचित तालिमको अभाव
- नोटकोष संचालनका लागि आवश्यक पुर्वाधारको समस्या
- नक्कली नोटको पहिचानका लागि आवश्यक प्रवन्ध नहुनू
- भुत्रा नोट ब्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौति
- रिपोर्टीन तथा हिसाव मिलान सम्बन्धी चुनौतिहरु
- जोखिम न्युनिकरण तथा सुरक्षा सम्बन्धी चुनौतिहरु

## **Challenges of Note Kosh**

- Problem in Storage of Note: People Need Small Deno. Currency during Dashain, after that nobody likes small domination note.
- Geographical Problem and Challenge
- Problem in monitoring of note kosh
- Lack of Adequate and Appropriate Staffs
- Lack of basic infrastructure for Note Kosh operation
- Problem in identifying counterfeit and duplicate note
- Management of OLD and Disposable Currency
- Problem in Reporting and Reconciliation
- Problem of Risk Minimization and Security related issues

### भारु कोष

- भा.र. को संकलन र बितरण गर्नका लागि नेपाल राष्ट बैंक ले तोकेको बैंक शाखा वा उक्त कार्य गर्न भिन न.रा. बै. को बिभिन्न शाखा मार्फत निरिक्षण हुने गिर तोकिएको केन्द्र तथा त्यसमार्फत हने भा.रु. संकलन तथा बितरण कार्यलाई भा.रु. कोष भनी सम्भनुपर्दछ । हाल नेपालको अर्थतन्त्रमा भा.रु. कोष कार्य खासै प्रभावकारी नरहेको र आवाश्यकता र औचित्यताको बिश्लेषण गरी वन्द गरिने क्रममा रहेका र अधिकांश भा.रु. कोषहरु वन्दा गरिएको अवस्थामा रहेका छन ।
- भारतिय रुपैयाको संकलन, बिक्रि बितरण र विढ भएमा केन्द्रिय बैंकमा जम्मा गर्ने गिर ने रा बैं बाट ईजाजत प्राप्त संस्था नै भा.रु. कोष कार्यगर्ने सस्था हन

### भारु कोष समस्याहरु

- भारतिय रुपैयाको संकलन कम हुदै जानू
- भा.रु.को माग अधिक रहनू
- सुरक्षाको प्रवन्धको कमि
- तराईका स्थानमा भा.रु.को अत्यधिक प्रयोग भए ता पिन उक्त स्थानमा भा.रु. सटिह कर्मचारीले अनियमितता गर्नू
- भा.रु. कोषको पर्याप्त सुपरिवेक्षण नहुनू

# भारु कोष संचालन गर्दा ध्यान दिनूपर्ने कुराहरुः

- लेखांकन ब्यवस्थीत रुपमा राख्नूपर्ने
- कोषमा रकम घट्नासाथ घ कार्यदिन अगाबै ने.रा. बैं बाट माग गर्ने
- रु. १०० भन्दा अधिक का भा.रु. संकलन तथा वितरण गर्न नपाउने